

Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesine İlişkin Kuramlar*

- Özet Çeviri -
Özlem D. Gümüş

Atılım Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
ozlemdir@yahoo.com

Toplumsal cinsiyet, birçok düzeyi olan bir kategori sistemidir. Fizyoloji bu düzeylerden en temel olanını tanımlar ve insanların görünür cinsel organlarına göre kadın ya da erkek olarak isimlendirilmesini sağlar. Fakat her toplumun cinsel biçim ve işlevleri, kadın ve erkeğin ne olduğu ve ne yaptığıyla ilgili sosyal kurallar ve geleneklerle çevrilidir. Çocuklar bu sistemi öğrendikçe, cinsiyeti temel alarak kendilerini ve başkalarını ayırmayı ve etiketlemeyi; herbir cinsiyet için tipik olan ya da uygun bulunan özellikleri, tutum ve davranışları öğrenirler, uygun olanı göstermeyi, diğerlerinden ise kaçınmayı öğrenirler. Cinsiyet, sosyal kategoriler içerisinde en belirgin ve en çarpıcı olanıdır.

Bu çalışmada, bebeklikten başlanarak erken ve orta çocukluk dönemlerini de kapsayacak şekilde cinsiyet gelişimi konuları tartışılacaktır. Sosyalleşme baskıları ve çevrenin etkisi hesaba katılmadan cinsiyet kazanımı anlaşılabilir. Çevre etkisi olarak burada aile, arkadaş grubu ve bakıcılar ele alınmakta, medyanın etkisi ise bunların dışında tutulmaktadır.

Tarihsel Yaklaşım

Uzun süredir cinsiyet rolü gelişimi, Freud'un tanımladığı ailenin yetiştirme yöntemiyle alakalı değişkenlerin etkisi altındadır. Freud, bu rollerin gelişimini sosyalleşme farklılıklarından ziyade biyolojik cinsiyetin bir işlevi olarak görür. Freud ayrıca erken çocukluk döneminin çok kritik olduğunu ve çocukların erkek ve kız olarak kimlikleri ve rolleri için çok fazla duygusal yatırımda bulduklarını gözlemler.

Freud'un kuramı, sosyal cinsiyet rollerinin gelişiminden ziyade cinsel gelişime odaklanmış durumdadır. Bu vurguyu, başta kızı Anna olmak üzere onu izleyen kuramcılar yapmaktadır. Karen Horney ve Clara Thompson da özellikle kadın rolünün gelişiminde sosyal etmenlerin önemini vurgulamışlardır.

Diğer yandan, Parsons (1955), aile içi rollerin karşılıklılığının önemine vurgu yaparak gelişimi sosyal rollerle açıklar. Ona göre, çocuklar diğer aile üyelerinin rollerine karşılık gelen ya da bu rolleri tamamlayan sosyal rolleri oynayarak kız ve erkek olmayı öğrenirler. Eş, anne, baba, kız ve erkek rolleri bireye cinsiyet bilgisini verir.

Sears ve arkadaşları (Sears, Maccoby ve Levin, 1957; Sears, Rau ve Alpert, 1965), Freud'un düşüncelerini, öğrenme kuramı çerçevesinde tekrar değerlendirirler. Aile içi roller, modelleme ve pekiştirme yöntemiyle öğrenilir. Mischel durumsal bazı değişkenlerin etkisini sosyal öğrenme kuramına ekler. Sosyal öğrenme geçmiş, çocuğun biliş, tutum ve davranışlarını etkiler. Sonuç olarak, hem içsel hem dışsal süreçler cinsiyet rolü kazanımında etkilidir.

Maccoby ve Jacklin'in 1974'deki çalışmalarına göre, aileler iki ayrı cinsiyetteki çocuklarına farklı davranmamaktadırlar. Buradan çıkışla, sosyalleşme çalışmalarının yerine çocuğun kendi sosyalleşmesine olanak veren bilişsel kuramlar çalışılmıştır. 1960'larda Piaget ile birlikte gelen bilişsel devrim, dikkatleri çocuğun kendi cinsiyet rollerini oluşturmaya çekmiştir.

Kohlberg ve Zigler (1967), cinsiyet rolleri ve erken bilişsel gelişim arasında bağlantı kuran bir kuram geliştirmişlerdir. Buna göre çocuklar 6-7 yaşlarındaki somut işlemler seviyesine kadar, cinsiyetin fizyolojik temellerini ve sürekliliğini düşünmezler. Çocukların bu anlayışında birtakım eksiklikler olmasına rağmen, cinsiyete bağlı bazı davranışlar 2 yaşlardan önce oluşur, kalıpyargılar da 3-6 yaş arasında yaygın olarak gelişir. Ancak bu kuram da çok uygun bulunmaz ve sosyal/ailevi etkiler açıklamasına geri döner. Daha sonraları ise cinsiyetin kategorik bir sistem olduğu ve bebeklikten itibaren bu kategorik algılamının ve bilginin nasıl kazanıldığı araştırılır.

Bu görüşe göre birden fazla aynı muameleyi gören unsurlar aynı kategori altına yerleştirilir. Kategorileşmenin tüm gelişimi duygusal-motor dönemde olup, bilinçdışı olarak da gerçekleşebilir. Kategorileşme, gelen bilgiyi işlenebilir düzeye getirme anlamına gelir ve cinsiyet kategorileri çocukta ilk gelişen kategorilerdendir.

1980'lerde 'bilgi işleme' kuramları cinsiyet kazanımını açıklamaya çalışır. Bem (1981) ile Martin ve Halverson (1981), çocukların çevreden gelen uyarıcıları hızlı bir şekilde şema ve kategori altında düzenlice sınıflandırdıklarını iddia ederler. Bu oluşumlar da kültürden kültüre değişir ve cinsiyete uygun davranışları belirler. Cinsiyet rolünün kabul edilmesi de, benlik kavramının ne kadar cinsiyet şemasıyla örtüştüğüne bağlı olarak değişir.

Şema kuramı, küçük bilgilerin nasıl cinsiyetle ilişkilendirildiğini açıklamak için yön verir. Şemalar algılanan ilişkilere, benzerliklere ve eşitliklere bağlı olarak oluşturulur. Cinsiyete ilişkin bilgi ve tutum testleri bu bilgileri denetler; örneğin kızlar bebekle oynar, erkekler kamyonu tercih eder. Bem (1981), cinsiyet şemalarının her zaman bu kadar somut

olamayacağını, doğası gereği soyut da olabileceğini söyler.

Cinsiyet şema kuramının en büyük avantajı, çocuğun inanış, tutum, rol ve davranışlarını oluşturmasında etkili bütün deneyimlerinin birlikte anlaşılmasına olanak vermesidir.

Bu çalışmada ilk olarak Fagot'un (1977; 1981) sosyal öğrenme kuramı tanıtılacaktır. Buna göre, pekiştirici ve modelleme, cinsiyet gelişiminde kilit rol oynar. Çevre ise bu oluşuma hammadde sağlar. Buna ek olarak bilişsel kuramın bazı yönleri ve şema kuramı, cinsiyet bilgisini daha kapsamlı araştırabilmek için göz önünde bulundurulacaktır.

Çocuğun Katkıları ve Kapasiteleri

Cinsiyet bilgisine maruz kalındığında görülen ayırt etme işlemi doğumla birlikte başlar. Ancak bebekler, kategorik olarak erkek ve kadının farklı olduğunu ne zaman anlamaktadırlar?

İki aylık bebeklerde uygulanan ayırt etme testinde, bebekler, alıştıkları sestem (kadın veya erkek) farklı bir ses dinletildiklerinde değişiklik fark ederler. 6 aylıkken ise farklı cinsiyetten gelen sese karşı kategorik tepki verirler. 7 aylıkken ise tonlamadaki farklılıklar gibi ses dışındaki farklılıklara da tepki verirler.

'Alışma' ve 'görsel tercih' araştırmaları, kadın ve erkek yüzlerini ayırt etme özelliğinin 1 yaşın altında geliştiğini kanıtlamaktadır. 5-6 aylıkken kadın ve erkek yüzleri ayırt edilir. Daha sonra her iki cinsiyetin de birlikte kullanıldığı bir çalışmada, 9 aylık bebeklerin de her iki kategoriye ayırtabildikleri gözlemlenmiştir. Bazı bebekler de bunu 5 aylıkken başarabilmişlerdir. Bütün bu çalışmalara rağmen, bebeğin her iki cinsiyet bütünsel olarak ayrı algılayıp ayrı tepki vermeleri, sadece ses ve yüz ayırımından

öte bir gelişim gerektirir.

Çocuğun Çevresel İpuçlarını Kullanması

Batı kültürlerinde saç uzunluğu ve bununla birlikte kıyafet, cinsiyeti ayırt eden ipuçlarıdır. Bu iki değişkenin kullanılarak 12 aylık bebekler üzerinde yapılan bir çalışmada, sadece saç uzunluğu değiştirildiğinde %40, hem saç hem kıyafet değiştirildiğinde ise %25 oranında alışmama davranışı gözlemlenmiştir. Ancak yine de beşinci yılın sonunda, cinsiyetleri kategorik olarak algılamadan bilinçli olarak bu ayrımın farkına varmaya geçiş önemli bir adımdır ve tartışmayı örtük öğrenmeden açık öğrenmeye kaydırmayı gerektirir.

Cinsiyet etiketleme 2, daha sıklıkla da 3 yaşında görülür. İki yaşından önce nadiren gözlenir ama çoğunluk 3 yaşında bunu halletmiştir. Cinsiyet ayrımının daha katı olduğu geleneksel ailelerde cinsiyet etiketleme daha önce gelişir, 4 yaşında da iyice olunlaşır.

Okul öncesi çağlarda cinsiyete ilişkin kalıpyargılı bilgi, tutum ve davranışlarla alakalı epey bilgi birikimi vardır. Bem (1981), 'köşelilik' ve 'yuvarlaklılık' özelliklerini kadın ve erkek kavramlarıyla ilişkilendirir. Diğer birtakım sıfatların da kullanıldığı bir çalışmada, çocuklar tehlikeli, köşeli, sert ve kızgın kavramlarını 'erkek' ile; iyi, mutlu, yumuşak ve temiz kavramlarını da 'kadın' ile ilişkilendirmişlerdir.

Leinbach, Hort ve Fagot (1997), hayvan figürlerini kullanarak konvansiyonel (boyut, saç uzunluğu, renk) ve metaforik (yumuşaklık, dış hatlar, duygu) cinsiyet tipllemeli özellikleri çalışmışlardır. Buna göre 3 yaşındaki çocuklar daha büyük, kısa saçlı, mavi ve gri figürlerini 'erkek' olarak; bunların terslerini de 'kadın' olarak kimliklemiştirlerdir. Cinsiyet tipllemeli bazı özellikler kuşkusuz sadece belli bir yer ve

zamana özelken, diğerleri evrensel olabilir. Kültürlerarası olarak bu bulgular denetlenmiş ve destek bulmuştur.

Çevrenin Rolü

Cinsiyet rolü kazanımında, çocuğun fiziksel yapısı, genetik olarak aktarılan öğrenme kapasitesi, çevrenin sağladığı bilgi ve imkanlar birer hammaddedir. Çocuğun getirdiği ve çevrenin sağladığı her zaman birbiriyle ilişkilidir. Bilişsel gelişim kuramının söylediği gibi, çocuk kendi dünya anlayışını kendi inşa eder fakat bu yapıda kullandığı temel yapı taşlarını yine çevre ve kültür sağlar.

Toplumsal Cinsiyetin Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü

Daha doğuştan itibaren anne-babanın farklı cinsiyetten çocuklarına uyguladıkları farklı muameleler vardır. Çocuk kız ise doğum odası pembelere bürünür ve hediyeler hep cinsiyete göre seçilir. Shakin, Shakin ve Sternglanz (1985), bir alışveriş yerinde neredeyse çocukların hepsinin cinsiyetini sadece kıyafetlerine bakarak doğru tahmin etmişlerdir. Yalnız, bu tercihlerin, ailenin dile getirmediği fakat otomatik olarak belirlenen tercihler olduğu belirtilmelidir.

Ebeveynler, özellikle babalar, kızlarını ve oğullarını farklı algırlarlar. Daha yeni doğduklarında fiziksel olarak hiçbir farklılık olmamasına rağmen, kız babaları kızlarını daha yumuşak, sakar, daha az çekici, daha zayıf ve nazik olarak tanımlarlar. Ancak erkek babaları oğullarını daha ciddi, daha geniş yapılı, daha koordinasyonlu, daha uyanık, güçlü ve ağır olarak tarif ederler. Anneler çocuklarını cinsiyetlerine göre farklı değerlendirmezler ama ilginç olarak anneler oğullarını 'daha kucaklanabilir' (cuddlier) bulurlarken, babalar da kızlarını daha kucaklanabilir bulurlar. Peki bu farklılıklar davranışı nasıl etkiler?

Thoman, Leiderman ve Olson (1972), annelerin oğullarını daha uzun süre emzirirken ve onlara daha çok fiziksel uyarıcı sağlarken, kızlarıyla daha uzun konuştuklarını ve onların seslerini taklit ettiklerini saptamışlardır. Babaların ise oğullarıyla bebekken daha çok konuştukları ve onlar büyüdüklerinde de sert oyunlar oynadıkları gözlemlenmiştir.

Günümüzde, annelerin sıcak ilgiye ve bakıma, babanın ise disiplin ve desteğe önem vermesi anlayışına artık pek rastlanmamaktadır. Anneler halen rutin bakımlarına devam etmekte fakat babalar artık soyut disiplinci kimliğini bırakıp, çocuklarına oyun arkadaşlığı etmektedirler.

Block (1976), babaların cinsiyet rolü gelişiminde annelerden daha önemli olduğunu, oğullarına ve kızlarına babaların farklı fakat annelerin benzer davrandıklarını gözlemlemiştir. Babalar oğullarına bağımsız davranma stillerini empoze ederken, kızlar daha bağımlı olmaya meyilli yetiştirilirler. Bu arada babalar hakkındaki bilginin daha çok annelerden geldiğini ya da eğitilmiş babalardan geldiğini hatırlamamızda tutmalıyız.

Weinraub ve Frankel (1977) ise, babaların çocuklarına karşı annelere göre daha değişken davrandıklarını iddia ederler. Collins ve Russell (1991) ise bu farklılıkların temelinde daha çok anne-babanın bireysel farklılıklarının yattığını söylerler.

Anneler genel olarak çocuklarıyla daha çok vakit geçirirler ve onların bakımlarıyla daha çok ilgilenirler. Pek çok çalışmada, anne-babanın birlikte bulunduğu ailelerde bile anne değişkeninin çocuğun davranışları üzerinde daha etkili olduğu kabul edilir. Aile bölündüğünde ise, daha çok anneler çocuğun sorumluluğunu üzerlerine alma eğilimindedirler.

Tek ebeveynli ailelerde daha az gelenekçi cinsiyet kalıpları saptanır. Ancak bu durum, çocukların cinsiyet rolü tercihlerinde bir farklılık yaratmamaktadır. Tek ebeveynli ailelerde, anneler oğulları ile babalar ise kızları ile daha fazla sorun yaşarlar. Dengeleyici diğer figürün bulunmaması bu durumun sebebi olarak görülür.

İlginç olan da tek ebeveynli ailelerde, annelerin ve babaların çocuklarının olumlu davranışları hakkında daha çok bilgi vermiş olmaları ve daha çok birlikte problem çözme girişiminde bulunmalarındır.

Stevenson ve Black (1988), babanın olmadığı ve olduğu durumları karşılaştırmışlardır ve okul öncesi dönemde, babası olmayan erkek çocuklarda cinsiyet kalıp yargısının daha az geliştiğini, fakat babası olmayan büyük çocuklarda daha baskın bir cinsiyet ayırımının yaşandığını tespit etmişlerdir. Yine de iki grup çocuk arasındaki farkın büyük olmadığını ve babanın olmadığı durumların da kendi içinde çok çeşitlendiğini göz ardı etmemek gerekir.

Ailevi farklılıkların cinsiyet sosyalleşmesi üzerindeki etkileri halen tartışma götürülen bir konudur. Küçük farklılıklar dışında anne babaların, tutarlı olarak çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranışlar göstermelerini teşvik ettikleri belirlenmiştir. Lytton ve Romney (1991), çocuğun yaşının anne babaların bu davranışlarında etkili olduğunu söylerler. Ebeveynlerin 12 ve 18 aylık oğullarına ve kızlarına davranışlarındaki farklılık miktarı, 5 yaşındaki kızlarına ve oğullarına gösterdikleri davranış farklılık miktarından daha fazladır. Bulgular, ebeveynlerin, çocuklarının içinde buldukları döneme uygun olarak kendi davranışlarının da farklılaştığını göstermiştir. Bazen de ebeveynler, kültüre uygun cinsiyet kalıplarını kazanana kadar çocuklarını sıkı kontrol altında tutarlar; fakat bir kere bu uyum sağlandığı zaman kızlarına ve oğullarına

karşı daha benzer davranırlar.

Sonuç olarak, ebeveynler çocuklarına sadece cinsiyetin önemine ilişkin bilgi sağlarlar. Bu bilgi daha sonra onların kendi kategorilerini, etiketlerini ve cinsiyet kuramlarını oluşturmalarını sağlar. Ancak unutmamak gerekir ki, aile, çok küçük çocuklar için bile tek bilgi kaynağı değildir.

Okullarda Cinsiyet Sosyalleşmesi

Kızlar ve erkekler okulda farklı muamele mi görüyorlar? Bu konuda iki hakim görüş vardır. Birincisi, 'okul, erkekleri kızlaştırır'; ikincisi ise, 'okul, kızların kendine olan güvenlerini yitirmelerine neden olur' görüşüdür.

Öğretmenler kızlara ve erkeklere farklı mı davranırlar? Bu sorunun cevabı net değildir. Fagot ve Patterson (1969), bir anaokulda yaptıkları çalışmada öğretmenlerin her iki cinsiyete farklı miktarlarda geri bildirim verdiklerini tespit etmişlerdir. Bunun sebebi olarak da araştırmacılar, öğretmenlerin belli oyunlar sırasında (masa oyunları) daha fazla geribildirim verdiklerini ve bu oyunların da daha çok kızlar tarafından tercih edildiklerini belirtirler. Öğretmenler nadir olarak erkeklerin oynadıkları oyunlara (örn: araba oyunları) iştirak ederler. Öğretmenler bu oyunlara pek fazla olumlu pekiştirme vermeseler de, erkekler bu oyunları oynamakta ısrarcıdırlar.

Serbin, O'leary, Kent ve Tonick (1973), okul öncesi çağda kız ve erkeklerdeki sorunlu davranışlar üzerine bir araştırma yapmışlardır. Buna göre öğretmenler daha çok kızlarla etkileşim halindedirler, fakat çocukların oturma planını da herkesin kendisine eşit uzaklıkta olması gereğini göz önünde bulundurarak yaparlar. Bu durumda bile erkekler uzakta oturmayı tercih etmişlerdir; fakat yakında oturan erkeklerle öğretmenleri

arasında, aynı mesafede oturan kızlardan daha fazla etkileşim meydana gelmiştir. Bununla birlikte, öğretmenler erkeklerin sorunlarına daha fazla zaman ayırırlar. Bu araştırma aslında erkeklerin kızlaştırıldığı ve öğretmenlerin kızlarla ilgilenmek için vakit bulamadıkları varsayımına destek bulmak için yapılmış olmasına karşın, kızların doğru davranışları daha sık gösterdikleri ve daha sık olumlu pekiştirme aldıkları göz ardı edilmiştir.

Fagot (1981), deneyimli ve deneyimsiz öğretmen davranışlarını gözlemler. Öğretmenin erkek ya da kadın olma durumuna bakılmaksızın, erkek çocuklar sınıfın bir köşesinde, kızlar ise öğretmenin çevresinde kümelenirler. Deneyimli kadın öğretmenler, öğrenciye yakışan şekilde davrananlara daha fazla ilgiliyken (çoğunlukla kızlara), kadın ya da erkek fark etmeksizin deneyimsiz öğretmenler ise her iki cinsiyete de eşit davranmak ve her ikisinin de grubunda yer almak eğiliminde olurlar.

Carpenter ve Huton-Stein (1980), çocukların kurallı ya da kuralsız oyun tercihlerini incelerler. Kurallı oyun tercih edenlerin daha uysal oldukları, kuralsız oyunu seçenlerin ise arkadaşlarıyla daha fazla etkileştikleri saptanır. Carpenter (1983), kurallı oyunların, çocukların kuralları öğrenme ve çevreye uyum sağlamalarını sağladığını, kuralsız oyunların ise çocuklara yeni yöntemlerle çevreye uyum sağlamaları için baskıda bulunduğunu belirtir. Kızların daha kurallı oyunları tercih etmeleri, onların okulun ilk yıllarında daha başarılı olmalarını açıklar.

Okul öncesi çağda öğretmenler çocuklara onların kendi davranış tercihlerine göre hareket ederlerken, daha küçük yaşta çocuklara, bakıcıları, kendi zihinlerindeki kalıpyargılara göre hareket ederler. Fagot, Hagan, Leinbach ve Kronberg (1985), 'girişkenlik/atılganlık' ve

'iletişim' değişkenliklerini kullanarak cinsiyet ayrımını anlamaya çalışırlar. Buna göre, çocuk bakıcıları kız bebeklerin 'iletişim' girişimlerine hemen cevap verirken, erkeklerin iletişim kurabilmeleri için uzun süre çabalamaları gerekmektedir. Erkeklerin girişken/atılgan tavırları da hemen fark edilir, ya başka bir ortama götürülerek ya da yeni bir oyuncak verilerek geçirtilmeye çalışılır.

Bir yıl sonrasına gidilirse, yani kreş ya da anaokul dönemine, aynı çocuklar artık cinsiyetine göre ayrı muamele görmezler. Kızlar daha girişken ya da erkekler daha iletişime açık olduklarında aynen karşı cinse nasıl davranılıyorsa öyle davranılırlar. Peki sonuç niye böyle oldu? Bunun en önemli sebebi bebeklerin davranışlarının daha belirsiz olmasıdır ve bu belirsizliği anlamlandırmak için bakıcıların kalıpyargıları üzerinden yorum yapıyor ve ona göre davranıyor olmalarıdır.

Arkadaşlarla Cinsiyet Sosyalleşmesi

Çocuklarının cinsiyetten bağımsız davranmalarını isteyen birçok modern ebeveyn, çoğunlukla çocuklarının arkadaşlarından şikayetçilerdir. Çocuklar bir anda, hemcinsleriyle oynadıkları, belli kıyafetleri giydikleri ve belli oyuncakları oynayabildikleri bir ortamla karşı karşıya kalırlar.

Bu durum kültürden kültüre farklılaşmaktadır. Bazı kültürlerde farklı cinsiyetler daha bebekken birbirlerinden ayrılır. Diğer kültürlerde ise cinsiyet ayrımı aile içinde pek gözetilmez ve farklı cins ve yaş bir arada oynayabilir. Okul çağıyla birlikte cinsiyet ayrımı daha çarpıcı hale gelir. Batı kültürlerinde, öncekilerdeki gibi dışarıdan bir etki olmaksızın, okul çağlarında doğal olarak cinsiyet ayrımı meydana gelir. Fagot ve Patterson'un (1969), bir kreşte yaptığı çalışmada çocuklar 3 yaşında da cinsiyete

göre oyun tercihinde bulunmaktadırlar. İki cinsiyete de birlikte oynadığı oyunlarda bile kızların erkeklerden mesafeli durdukları tespit edilmiştir. Beraber oynama, sadece öğretmen müdahale ettiğinde gerçekleşebilmektedir.

Diğer bir çalışmada çapraz-cinsiyet oyunlarına bakılmıştır. Buna göre, kızlar, erkeklerin oyununa katıldıklarında daha az olumlu geribildirim almalarına rağmen, yine de kızların ve erkeklerin oyunlarına kolayca katılıp ayrılabilirler; fakat erkekler kızların oyununa katılırlarsa hemcinslerinden çok olumsuz tepki alırlar. Erkekler, genel olarak, hem kızların hem de öğretmenlerinin olumlu ya da olumsuz geribildirimlerine aldırmazlar. Davranışlarını sadece diğer erkeklerin yorumlarına göre tekrar değerlendirirler.

Neden Cinsiyet Ayrımcılığı?: Kızlar ve erkekler çok küçük yaşlarda ayrı oynamaya başlarlar. Bunun sebebi nedir? Bu iki grubun da oyundaki ilgilerinin ve davranış tarzlarının farklı olması bunun bir sebebidir. Araştırma sonuçlarına göre, oyunların %20'si hemcinsle, %5'i karşı cinsiyetle, %70'i ise cinsiyet farkı gözetmeksizin oynanır. Öğretmenlerin olmadığı bir durumda, oyunların %70'inden fazlası hemcinsle oynanır.

Cinsiyet şemalarının gelişimi, hemcins arkadaş gruplarının artışıyla olumlu ilişkilidir. Ayrıca zihin yapısı geliştikçe çocuklar cinsiyete göre davranırken daha fazla ipucunu göz önünde bulundururlar.

12 aylıktan 4 yaşına kadar değişik çocuk gruplarının incelendiği çalışmada, cinsiyet tutarlılığı ve aidiyeti kavramları çalışılmıştır ve cinsiyet tutarlılığının oyuncak seçimi ve hemcinsle oynama gibi cinsiyet davranışlarıyla ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır; çünkü bunlar zaten 36 ay dolunca gözlenen davranışlardır. Thompson'un (1975) cinsiyet etiketleme

testi kullanılarak yapılan çalışmasında, cinsiyetleri doğru etiketleyen çocuğun cinsiyete uygun oyuncak ve arkadaşlarla oynadığı saptanmıştır.

Arkadaşlarla sosyalleşmeyi içeren çalışmada 3 ayrı davranış gözlenmiştir:

1. Cinsiyete uygun oyuncak seçimi
2. Hemcins arkadaş seçimi
3. Saldırgan davranış.

Kız-erkek etiketlemesini başarılı olarak yapabilen kızların daha az saldırgan davrandıkları bulunurken, diğer bir araştırmada ise erken ve geç etiketleme yapanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bir diğer çalışmada, oyuncak ve oyun arkadaşı seçimi ve saldırganlık arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Buna göre, çocuklar, etiketlemeyi öğrendikten sonra daha fazla hemcins arkadaşla oynamaya başlamışlardır. Çevre bilgisi, modelleme ve pekiştireç yoluyla kazanılır. En yaygın davranışlar ise en yaygın öğrenilen davranışlardır. Buradan çıkışla, çocuklar bazılarının kendilerine benzer, bazılarının ise farklı olduklarına bakarak kendilerini tanımlayacaktır, cinsiyete uygun davranacak ve cinsiyet ayrımcılığı yapacaktır.

Neden Cinsiyet Ayrımcılığıyla Bu Kadar İlgilenilmeli?: Günümüz modern dünyası, işyerlerinde yoğun olarak erkeğin ve kadının bir arada çalışmasını gerektirir. Bu yüzden geleneksel kurallara göre yetiştirilen bireyler, birtakım özelliklerden yoksundurlar. Örneğin; erkeklerin oyuncakları daha yeni ve yaratıcı çözümler bulmak yönünde onları geliştirirken, kızların oyuncakları ise ev işlerini taklit etme ve kültürel rolleri benimsetme yönünde geliştirir. Bu farklılıklar, bu nedenden dolayı, kız ve erkeklerin farklı zihinsel ve duygusal gelişime sahip olmasına neden olmaktadır.

Cinsiyet Ayrımcılığını Değiştirmeye Yönelik Girişimler: Serbin, Tonick ve

Sternglaz (1977), cinsiyet ayrımına karşı yaptıkları uygulamada, sınıflara iki cinsiyetin de beraber oynamasını pekiştirecek öğretmenler yerleştirmişlerdir. Bu durumda karşı cinsle oyun çok yüksek miktarda artmıştır, fakat pekiştireç ortadan kaldırılır kaldırılmaz durum tersine dönmüştür.

Diğer bir çalışmada da kızlar erkeklerin, erkekler de kızların oyunlarına dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu durumda kızlar erkekler tarafından kabul görünürken, erkekler hem gruba hemen adapte olamamış hem de öğretmenin bu konudaki destekleri boşa çıkmıştır. Sonuç olarak, şimdiye kadar cinsiyet ayrımına karşı yapılan bütün girişimler sonuçsuz kalmıştır.

Yeni Çıkış Yolları

Gelecekteki çalışmalar gelişimsel süreçteki dönüş noktalarını çok iyi araştırmalıdır. Şimdiye kadarki araştırma sonuçlarının çok başarılı olamamasının sebebi, belki de bu noktaların yakalanamaması olabilir. Diğer yandan, okuldan sıyrılıp gerçek ortamlarda yapılan çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Örneğin; bulgulara göre karşı cinsle oyun, komşu ve aile içinde yaygınken okullarda daha az görülmektedir.

Şema kuramı da ayrıca genişletilip duygusal ve bilişsel yönleri de açıklamak için kullanılmalıdır. Grup içi - grup dışı denencesini doğruladıkları düşünülerek, grup dinamikleri kuramları tekrar gözden geçirilmelidir. Bütün bunlar yapıldıktan sonra daha kesin bilgilere ulaşmak mümkün olabilir.

Kaynaklar

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.

Block, J. H. (1976). Issues, problems, and pitfalls in assessing sex differences: A critical review of "The psychology of sex differences." *Merrill-Palmer*

Quarterly, 22, 283-308.

Carpenter, C. J. (1983). Activity structure and play: Implications for socialization. M. B. Liss, (Ed.), *Social and cognitive skills: Sex roles and children's play* içinde (117-145). New York: Academic Press.

Carpenter, C. J. ve Huston-Stein, A. (1980). Activity structure and sex-typed behavior in pre-school children. *Child Development*, 51, 862-872.

Collins, W. A. ve Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationships in middle childhood and adolescence. *Developmental Review*, 11, 99-136.

Fagot, B. I. (1977). Consequences of moderate cross-gender behavior in preschool children. *Child Development*, 48, 902-907.

Fagot, B. I. (1981). Male and female teachers: Do they treat boys and girls differently? *Sex Roles*, 7, 263-271.

Fagot, B. I., Hagan, R., Leinbach, M. D. ve Kronsberg, S. (1985). Differential reactions to assertive and communicative acts of toddler boys and girls. *Child Development*, 56, 1499-1505.

Fagot, B. I. ve Patterson, G. R. (1969). An in vivo analysis of reinforcing contingencies for sex-role behaviors in the preschool child. *Developmental Psychology*, 1, 563-568.

Kohlberg, L. ve Zigler, E. (1967). The impact of cognitive maturity on the development of sex-role attitudes in the years 4 to 8. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 89-165.

Leinbach, M. D., Hort, B. E. ve Fagot, B. I. (1997). Bears are for boys: Metaphorical associations in young children's gender stereotypes. *Cognitive Development*, 12, 107-130.

Lytton, H. ve Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 109, 267-296.

Maccoby, E. E. ve Jacklin, C. N., (1974). *The psychology of sex differences*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Martin, C. L. ve Halverson, C. F. (1981). A schematic processing model of sex typing and stereotyping in children. *Child Development*, 52, 1119-1134.

Parsons, T. (1955). Family structure and the socialization of the child. T. Parsons ve R. F. Bales, (Ed.), *Family, socialization and interaction process* içinde (35-131). Glencoe, IL: The Free Press.

Sears, R. R., Maccoby, E. E. ve Levin, H. (1957). *Patterns of child rearing*. Evanston, IL: Row, Peterson.

Sears, R. R., Rau, L. ve Alpert, R. (1965). *Identification and child rearing*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Serbin, L. A., O'leary, K. D., Kent, R. N. ve Tonick, I. J. (1973). A comparison of teacher response to preacademic and problem behavior of boys and girls. *Child Development*, 44, 796-804.

Serbin, L. A., Tonick, I. J. ve Sternglaz, S. H. (1977). Shaping cooperative cross-sex play. *Child Development*, 48, 924-929.

Shakin, M., Shakin, D. ve Sternglanz, S. H. (1985). Infant clothing: Sex labelling for strangers. *Sex Roles*, 12, 955-964.

Stevenson, M. R. ve Black, K. N. (1988). Paternal absence and sex-role development: A meta-analysis. *Child Development*, 59, 793-814.

Thoman, E. B., Leiderman, P. H. ve Olson, J. P.

(1972). Neonate-mother interaction during breast-feeding. *Developmental Psychology*, 6, 110-118.

Thompson, S. K. (1975). Gender labels and early sex role development. *Child Development*, 46, 339-347.

Weinraub, M. ve Frankel, J. (1977). Sex differences in parent-infant interaction during free play, departure, and separation. *Child Development*, 48, 1240-1249.

* Fagot, B. I., Rodgers, C. S. ve Leinbach, M. D. (2000). Theories of gender socialization. T. Eckes ve H. M. Trautner, (Ed.), *The developmental social psychology of gender* içinde (65-90). London: Lawrence Erlbaum.